



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Universitätsbibliothek Paderborn**

### **Vera Concilii Tridentini Historia**

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

**Pallavicino, Sforza**

**Antverpiae, 1670**

Capvt XIV. Euenta Religionis in Gallia. Colloquium Poissiacum inter Catholicos & hæreticos. Res à Legato gestæ. Intenta & agitata ab Antonio Nauarræ Rege.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-11665**

dem nec iniustus nec feuerus habetur in ferendo aduersus alios iudicio, qui aduersus seipsum simul iudicat. 1561.

## C A P V T XIV.

*Euenta Religionis in Gallia. Colloquium Poissiacum inter Catholicos & hæreticos. Res à Legato gesta. Intenta & agitata ab Antonio Nauarra Rege.*

**O**Mnium negligentissima ad Concilium adeundum videbatur ea natio, quæ opus ab eo accipiendæ, quâ seruaretur incolumis, erat egentissima, nimirum Gallica. Crescebat in ea per incommoda Religionis monstruosa deformitas<sup>a</sup>. Præsertim acciderat, vt Odettus Cardinalis Castilioneus, Bellouacensis Episcopus, Præfecti maritimi frater, antefereus familiæ sanguinem quem venis claudebat, Christi sanguini quem veste monstrabat, hugonottus iam ferè palàm euassisset. Conuentum habuerat apud S. Germanum Regina trium regni Ordinum: & quoniam orta erat inter ipsam & Regem Nauarra de auctoritate contentio, timens altera, ne alter, quippe consanguineus & indigena, vinceret, fertur præsidium maritimi Præfecti, eiusque fratrum quæsiuisse, pollicita vicissim, se illis exercitium ipsorum sectæ indulguram. Magnus Cancellarius, domus Hospitalis dominus, præpotens administrator in Gallia, puero præsertim Rege, in rebus religionis hugonottorum factioni apertè fauerat: non tamen propterea statutum erat, vt propria nationis Synodus cogeretur, cum & hæretici & catholici, etsi diuersa ex causa, eam obturbare studuissent: catholici, quia non periculosa modò religioni videbatur, sed iniuriuosa Concilio Oecumenico, quod iam extabat: hæretici, quia potestati iudicandi æquè ac catholici aspirantes, satis intelligebant, eam sibi ab Episcopis Gallia in propria eius regni Synodo minimè concessum iri.

<sup>a</sup> Vide Spondanum, & ab eo citatos, an. 1561. à num. 12. vsque ad 23.

<sup>2</sup> Decretum itaque est, vt colloquium iniretur Poissiaci, in vrbe S. Germano proxima. Ibi adfuit Rex, paulò antè Rhemis à Lotharingo Cardinali, Archiepiscopo illius vrbis, coronatus, Regina, cunctique præcipui regni Proceres, quinque Cardinales vltra Legatum, quadraginta Episcopi, qui prius apud S. Germanum ad regni Ordinum Comiticia celebranda conuenerant, & varij vtriusque partis Theologi. Illustre sui specimen dedere inter catholicos Claudius Espenceus laicus Parisiensis, & Claudius Santes Canonicus Regularis, qui postmodum ad Concilium missus est, vterque Operibus editis clarus. Inter hæreticos duo præ ceteris celebrati,

Qqqq 2.

Theo-

1561.

Theodorus Beza, & Petrus Martyr. Ex Gallicis Cardinalibus duo plurimum gloriæ sibi peperere in religionis studio, Turnonenſis, Purpurati Collegij Princeps, conſiliorum grauitate, & Lotharingus præter hanc etiam robore doctrinæ. Hi duo ſimul cum Guifio nequaquam conſenſerant nouo Ordinum decreto, ne Cardinales, quemadmodum ſemper antea conſueuerant, regij ſanguinis Principibus præirent, ambo cum fremitu & conuentu egreſſi. At verò Cardinales Caſtilioneus & Arminiacus ſe decreto ſubiecerant: & Borbonius, antehabita dignitati familiã, declarauerat, ſe præcedere Condæo Principi fratri, iam hæretico, & in cuius gratiam hæc Apoſtolicæ Senatui inferebantur incommoda, ætatis non dignitatis cauſã. Exitus colloquij fuit, qualis eſſe ſolet in huiusmodi certaminibus, quòd neutra partium alteri concedat, & vtraque poſteà quamdã victoriæ ſpeciem ſibi arroget.

Narrat Suauis, ab Hiſpano quodam e Societate Ieſu, Legati Theologo, contumelias in hæreticos fuiſſe coniectas, increpitamque arroganter Reginam, quòd ipſa iis agitandis articulis intereſſet, quorum examen non ad Principes laicos, ſed ad Pontificem Præſuleſque ſpectabat; id verò fuiſſe à Pontifice celebratum, collatumque cum veterum Sanctorum libertate. Habemus hinc Suauis vituperationem, hinc Pontificis commendationem. Par vtrique, niſi dedignetur Suauis, auctoritas tribuatur, & deciſionem committamus Gallicis ipſis ſcriptoribus, ſtudioſiſſimis propugnandi dignitatem poteſtatemque ſuorum Principum, ac præcipuè Spodano, cetera nihil verito Romanos Pontifices reprehendere. Obſeruetur, quanto ille cum honore & de homine & de re geſta loquatur. Fuit is Didacus Lainius, ſummus Societatis Ieſu Moderator, de quo frequens à nobis habita mentio eſt in duabus præteritis Concilij conuocationibus, longeque frequenter habenda erit in tertia; adeoque nihil aliud in præſentia de illius dotibus attingam. Nec Ferrarienſis Legatus, qui ex ipſius Suauis narratione reuerenter admodum circumſpecteque cum Regina ſe geſſit, paſſus fuiſſet, aut impunè fuiſſet, Theologum ſuum coram ſe in eo publico theatro arrogantius quidquam proferre in maiestatem tam præceſſe Reginæ, ſicut eſt contrario gratum meritò ipſi fuit, vt ille fidenter ac neceſſariò Reginam admoneret obſequij ac reuerentiæ quã colendus eſt Deus. Et reuera tum admonitionem tolerauit Regina, tum etiam poſteà ab huiusmodi colloquiis abſtinuit; tametiſi detrimentum ab hoc vnico colloquio illatum adeò ingens fuit, vt eidem imputent ipſi Galli catholici licentiam, quam adepti ſunt hugo-

§ Vide Spodanum an-  
no 1551.  
num. 22.

notti, palàm superstitionem suam profitendi, cùm antea inter ca- 1561.  
ueas eam occultarent.

4 Gualterius Nuntius ex his indiciis infelicissima quæque præci-  
nebat, eratque politicis Gallis suspectus, quasi inuaderet in ipso-  
rum sena de Religionis negotio, eaque Hispanicis ministris patefa-  
ceret, & eorum violentis conatibus eadem perturbaret: atque eò  
Galli deuenerant, vt eius tabellarios retinerent; sibi inducentes in  
animum, occultam aliquam rerum tractationem cum Philippo  
Rege in litteris repertum iri. Is itaque non ampliùs illi ministerio  
idoneus, quamuis vitio non suo, reuocatus est à Pio, suffectusque  
ipsi Prosper Sanctacrucius, qui viuentè Iulio acceptus Gallis fuerat,  
& tunc in Lusitania morabatur, vti supra ostensum est. Gualte-  
rius, qui dum discederet, Pontificem de quibusdam rebus celeriter  
edocendum censuit, iter maturare noluit, & ne suspiciones auge-  
rentur in Gallis, hominem qui sibi à secretis erat, Romam sedulò  
præmisit. Huic iniunxit, vt exponeret Pontifici pessimam rerum  
conditionem, & imminetia discrimina tum Ecclesiæ tum Regi:  
ad rebus consulendum sibi aliud non occurrere, nisi vt priùs certò  
exploraretur, verène molesta essent Regi Catholico Gallix turba-  
menta, an potiùs per artem regnandi placeret illi ex finitimæ siluæ  
flammis cinerem elicere, quàm suus ager pinguesceret. Vbi antefere-  
retur ab eo huic politicæ utilitati seu studium Diuinæ gloriæ, seu  
charitas cognationis, seu prouidentia (propria Hispanorum dos)  
iacturæ, quam propinquum illud incendium minitabatur, si Bel-  
gium ex vno latere inuaderet, ex altero vltra Pyrenæos fauillas im-  
mitteret, extimularetur ad suas admouendas vires, quò seditiosi re-  
primerentur, & Carolus verè regnaret, liber ab eorum perfidia, qui  
in regali ministerio traditâ sibi auctoritate abutebantur ad sua com-  
moda promouenda, & Sceptrum ac Tiaram abiicienda: id si fieret,  
posset educere Pontifex è vagina sacræ potestatis arma vnâ cum  
Philippi Regis copiis aduersus hugonottorum petulantiam; quæ  
tantum animi Gallis catholicis adderent, tantumque hæreticis  
detraherent, vt sicca fortassis & incruenta victoriam obtinerent.

5 Maiori utebatur dissimulatione Legatus, qui vt natus Princeps,  
ita Principum negotia interiùs callens, satis intelligebat, quantum  
per belli vocabula spes attollitur elatione fragoris, tantumdem eam  
decipi exitus inanitate, quippe quæ rarò possunt in opus deduci, &  
etiam deducta rarissimè profunt. Hoc sententiarum dissidium in-  
ter Legatum & Nuntium, à mentibus, prout fieri solet, ad ani-  
mos transgressum, priùs mutuam in consiliis communicandis fidu-  
ciam

e In docu-  
mentis à  
Nuntio datis  
Secretario ad  
Pontificem  
misso, signa-  
tis 8 Octo-  
bris 1561.  
inter scriptu-  
ras Burghes-  
iorum.

1561.

*d* In epistola Legati ad summi A&O rem, è S. Germano, ultimo Decembris 1561.

ciam extinxerat, mox offensionem excitauerat. Quamobrem Ferrariensis <sup>d</sup> suspicatus est, studia Gualterij prius per litteras, deinde coram apud Pontificem sibi aduersari, tamen Borromæus sponte contrarium testificatus fuisset; imò, quandoquidem suspicio, verum more, dulci nutritur, Legatus eas testificationes interpretatus est (quippe excusationes non petitas) tamquam veræ offenz argumentum. Sed apertius aduersabantur Legato Hispani, ac potissimum Orator Vargas, quasi fauenti commodis Antonij Nauarræ apud Pontificem, eumque cohortanti ad suam operam impendendam, quò suaderetur Regi Catholico, vt Antonio redintegraret compenfarétve regnum dotale; quod à Philippo eiusque ministris recusabatur, aientibus, ab Antonio Religionem mercimonio haberi, suamque animam Ecclesiæ venalem licitari, dum se catholicum futurum pollicebatur, si terrenum sibi pretium rependeretur. Quapropter nequaquam par esse, vt homini, qui nullam Deo fidem seruabat, nouæ ditionis fieret accessio; vtque consilium tam sacrilegum ipsi lucrosum euaderet, aliis illecebrosum ad imitandum. Quare Philippus Oratori Gallico, qui Nauarræ postulari fauebat, dicebatque, ab illo missum iri hominem ad eam rem ibi transigendam, responderat <sup>e</sup>: Cùm Antonius Christianus esset Princeps, primo loco consulendum ab eo esse Diuinæ gloriæ, quæ tunc valde premebatur, & valde poterat eius auctoritate releuari. His ab eo peractis, agi posse de humanis emolumentis; sed antequam id fieret, laborem aduenturi nuntij frustra futurum: quamquam non idcirco ab eius missione ille destitit.

*e* Dicitum fuit Granuellano à Commendano, vt in eius epistola ad Borromæum, 19. Octobris 1561.

*f* Epistola Amulij Romæ ad Scripandum Tridentum, 15. Octobris 1561.

Et sanè videbatur Pontifex eadem ac Philippus sentire <sup>f</sup>; cùm propterea recusaret suis commendationibus promouere legationem Carlij, Romam ab Antonio ad id missi, ac destinati postea (quod effectum est) in Hispaniam. Sed Ferrariensis alià trutinà rem expendens, ratiocinabatur, parum sinceram Antonij Religionem ipsius dumtaxat animæ nocituram: at verò per professionem, quam ille haberet, siue catholici siue hæretici, præsertim dum ipse Galliam administraret, allatum iri fortasse incolumitatem aut exitum cunctis illis prouinciis, & magna ex parte populis Christianis, qui cum ipsis connectebantur. Si honestè pretio redimitur vita temporaria vnius amici, scelestà grassatorum auaritiâ exaturatâ, quantò sanctius id effici ad comparandam sempiternam vitam tot centenis millibus hominum, tum in præsentia tum in posterum? Idcirco nitebatur omni studio Legatus eum sibi amicis intimis reddere, iisdemque artibus utebatur cum vxore Ioanna,

Ioanna, cuius ingenium imperiosum ac ferox in viri debilitatem 1561. dominabatur.

7 Porro die quodam accidit, ut cum Legatus colloqueretur cum Gallia Nauarræque Reginis, Nauarræa diceret, se interfuisse concionibus cuiusdam ex nouis concionatoribus, quo non mediocriter oblectata fuerat, præsertim ob modestiam, ut qui ab omni in catholicos aculeo abstinerat; ac Legato pariter placitum, si ab ipso audiretur: tum verò vehementissimis precibus id illa ab eo petiit, simulque Gallia Regina id ipsum nihilo segnius postulauit, asfirmans, publicam audiri querimoniam, quod nimia Pontificiorum austeritas in recentium sententiarum sectatores, esset in causa, cur illi obdurescerent: quodnam artis genus esse, sibi homines fugiendo conciliare? Anceps admodum hæsit Legatus. Hinc (quem admodum planè ipse scribit) nouerat, mortales ad opera dimitienda adhibere normam præcrassam, hoc est, non formam reputantes, quæ in ipsis operibus est finis interior, ab agente sibi propositus, quia illum non introspiciunt; sed solam materiam, quæ est ipsum opus exterius, quia illud ob oculos habent: adeoque præuidebat, complures facilius detestaturos tamquam profanum, tamen etsi suo ingenio prauum non esset, & ab religioso operantis animo religiosissimi formam ac naturam acciperet. Hinc satis callebat consuetas affectiones conditionis muliebris atque regalis, quarum altera in cupiditatibus ardentissima, altera in repulsis iracundissima; simulque intelligebat, quanti esset emolumentum vtriusque Reginae gratia, quarum potentia id temporis Gallia status nitebatur. Maluit denique id, quod salutem putabat, rumori anteferre, seque concionem auditurum spondit; pactus, ut pariter vtraque Regina interesset alteri, quam postea ipsius Theologus habiturus erat. Adfuit itaque concioni in priuata quadam aula; cauitque, ne vlllo exteriori indicio communicaret præcedentibus concionantis precibus, quò ab illius religione abhorre videretur. Dicentis modestia Reginae testificationi respondit; sed virtus dicendi longè infra expectationem accidit: vnde Legatus læritia argumentum deduxit, cum inde compertum haberet, magistrorum causam nihil esse metuendum, nisi eorum tenuitati robur addidisset animi perturbatio, & vtilitatis cupiditas in discipulis. Elapso biduo Reginae vocatae sunt ad conuiuium à Legato; ac post prandium in quodam sacello viri Cœnobitæ concionem audiuerunt; quæ ut multò maiori nobilium auditorum, etiam ex hugonottis, frequentia habita est, ita præteritam æquauit modestia, & eloquentia.

g In epistola Legati ad Berronem, 14 Nouembri 1561. & in volumine litterarum apud Spadam Cardin. & in altero penes me, quæ continent litteras reliquas Ferrariensis, quas producam

1561. tiâ ac doctrinâ multis partibus superauit, communiq[ue] plausu accepta est.

*h* 4. Nouembris, ut apparet ex eius epistola ad Pontificem, scripta eodem die.

*h* Ad Borromæum, 15. Nouembris 1561.

*k* Constat ex duabus litteris Legati ad suum Actorem, 10. & 18. Decembris 1561.

*l* Ex eiusdem epistola ad suum Actorem, vii mo Decembris 1561.

*m* Epistola modo citata.

Miserat per eos dies Romam Legatus Nichettum Abbatem, sibi à secretis<sup>h</sup>, qui Pontificem plene doceret de rerum conditionibus, & mandata magis certa ac libera reciperet: ad quæ perficienda duæ linguæ diurno compendio plus valent, quàm annuo circuitu duo calami. Sed præfagiens animo Ferrariensis criminationes, quas sibi erat excitura audita postmodum à se concio, tum id quod egerat, tum eius causam ad Borromæum accuratè percripsit: & Sanctacrucius recens Nuntius, qui diuturnâ emollitus experientia, placidiora quàm Gualterius senia gerebat, scripsit, narratum sibi fuisse à Principibus viris<sup>i</sup>, nihil magis profuisse ad leniendum inclinandumq[ue] animum Ioannæ Reginæ ad partem Catholicam, quàm exhibita humanitas in ea inuisenda, eiusq[ue] concionatose auscultando. Sed Pontifex<sup>k</sup>, qui ad eum vsq[ue] diem Legatum defenderat, etiam in Purpuratorum Senatu multis accusationibus reiectis, eiq[ue] significarat, suauitatem sibi magis quàm seueritatem probari, tunc<sup>l</sup> liberè palàm fecit Ferrariensis Procuratori, postremum illud factum sibi ægrè fuisse; dicens, Negotia Religionis tractanda non esse eadem normâ quâ politica: Galliam, ut ipse conspiciebat, adedò præcipitem agi, ut iam de ea desperaret. Proinde studium à se adhibendum esse potissimum, ne saltem clades ingrueret, quæ conscientiam suam apud Deum, & Apostolicam Sedem apud homines labefactaret; eâ gratiâ opus esse seueritate, vbi etiam ex aliorum nequitia, temporumq[ue] calamitate, ea inutilis ad improborum emendationem præuideretur. At Legatus quò se purgaret, ac Pontificem de multis rerum capitibus certiores redderet, binas scripsit grauiissimas epistolas; alteram, aliquanto fidentiore appetioremq[ue], ad Actorem suum<sup>m</sup>; alteram eodem die signatam, & suo scriptam chirographo, sed formulis remissioribus, ad Borromæum, quarum summam hîc referam, quippe idoneam ad edocendum lectorem de variis euentibus notatu dignis, quos hîc exponendos simul omnes seposui ad breuitatis claritatq[ue] compendium; quæ duo emolumenta rerum coniunctio secum affert.

Agebat in primis ille grates Pontifici, quòd ipsum liberè mouisset: addebat, uti verissimum erat, aliâ normâ esse tractandas res Religionis, aliâ res politicas; ita id à se etiam tum seruatum fuisse, nisi perspexisset in præsentia non modò alteris alteras esse permixtas, sed religionem merum esse colorem extimum, utilitatem verò politicam, esse soliditatem intimam. Idcirco se sibi persuasisse,

suasisse, optimum fore consilium, si benevolentem in omnes animum præ se ferret, & palam ipsis faceret, maximum commodum, etiam politicæ utilitatis, ex eo illis expectandum esse, quòd partibus Catholicòrum adhererent. A se quidem, cui præ manibus opus aderat, non videri res Religionis in Gallia ita collapsas, vt de iis esset desperandum; quo casu se minimè prætermisurum generosam illam agendi rationem, quæ Pontificem ac seipsum liberaret ab omni nota, siue conscientia siue existimatio spectaretur; sed vnicam planè viam ne res desperaretur, à lenitate aperiri: id vnum se cupisse à Deo sibi concessum iri, vt nimirum posset perspicere Pontifex, quòd res euasura fuisset, vbi eius Legatus oppositam agendi rationem adhibuisset. Verùm quando id oculorum acie non posset à Pontifice conspici, posse quidem certè conici ex fructuum experimento, quos in simili rerum conditione aliorum ministrorum asperitas pepererat: satis à se animaduersum iri temporis opportunitatem, quâ sibi illa agendi ratio esset vsurpanda; ac tunc quidem eò maiori animi fiducia id se præstiturum, quòd clariùs eius antegressa comitas comprobaret, eò se adduci conscientiæ necessitate, non ingenij acerbitate: quæ persuasio efficit, vt seueritas & leniùs exasperet, & validiùs medeatur. Non absque sensu doloris à se cerni, solum habitos in pretio quosdam ministros, qui in eorum Principum, apud quos morabantur, offensionem incurrebant, haud expenso, quantaeorumdem Principum esset indignatio propter eiusmodi æstimationem, ab eiusmodi merito profectam. Peculiari aliquo experimento comperisse Pontificem, quo pacto huius generis ministris fructu vacua res cessisset; & alioqui cum ipse Pontifex semel ab Hispania Reuertam amouisset, quòd is videretur Hispanorum animis nimium indulgere, sed cognouisset, eundem postea, ob gratiam quam apud eos idem obtinebat, supra ceteros agendis rebus idoneum reddi, hominem denuò ab eo remissum in Hispaniam. Non esse spem omnem abiiciendam de infirmo corpore, eò quòd graui febris laboret, vbi adhuc viget robore, quemadmodum Gallia vigeat: se quidem eius sanitatem haud sibi polliceri, nisi post plures ac periculosos paroxysmos; sed simul confidere (nisi destitueretur curatione, eius ingenio consentaneâ) ab ea vim morbi superatum iri. Nec in eo sitam esse prudentiam, vt semper infaustissima præcinentur; quod si ita foret (scribebat ille) Nostradamus in suis horridis vaticiniis omnium prudentissimus esset habendus: nec valere ad eam infelicem præflagitionem confirmandam, quòd afferri posset, se nondum obtinuisse, vt ipse facultates suæ legationis exerceret,



1561. & Episcopos Galliarum nondum ad Concilium conuenisse; alterum siquidem nec Reginae matris, nec Regis Navarrae vitio, qui eas comprobarant, contigisse, sed solum Gallici Consilij repugnantia, semper in iurisdictionis capitibus difficilis, & tunc ex hominibus haeresi contaminatis magna ex parte conflati. Ceterum ex praestita sibi tum a Regina tum a Navarrae licentia, ut illis facultatibus uteretur, palam fieri, eos qui supremum regimen exercebant, auctoritatem Apostolicae Sedis venerari. Non cessare Legatum rem pariter urgere, non sui commodi gratia, sed quod huiusmodi facultates sibi essent vsui, ad plurimos per beneficia causa publicae conciliandos.

Hic vero adigi me sentio, ut a summa litterarum, quam professor, digrediar, ad detegendam non modicam errorum, nequitiarum, mendaciorum congeriem, quam offendi in Suauii historia. Narrauit ille: Cum Cancellarius Legati facultatibus subscribere recuberet, ipsis eius loco subscripsisse Reginae viduam, Regem Navarrae, & praecipuos Galliarum magistratus: Cardinalem vero, ad hanc subscriptionem impetrandam, suo codicillo pepigisse, illis se nequaquam vsurum, atque a Pontifice remedia adhibere in *causis abusibus & incommotis, quae in Sacerdotiorum collatione, ac diplomatum consecratione Romae committebantur, quibus ille rebus cumulatissime contentus fuit, intentus magis suae dignitati conseruanda, quam vere promouendis eius emolumentis, qui ipsum legarat.* Cuncta plane merum mendacium, apertissime reuictum a laudato volumine litterarum Ferrariensis. Ibi certiore ille facit<sup>r</sup> Borromaeum, se tandem fuisse consecutum facultatum comprobationem, qua maximopere laetatur, exprobratque felicem rei exitum obrectatoribus suae praeteritae agendi rationis, & infauit vaticinationibus de futuro. Scripserat quidem antea, optari a se eam potestatem, qua ad promouendam causam uteretur, & tunc nullam huiusmodi codicilli sponsonis, que, quam Suauii appingit, mentionem habet: quae certe latere Pontificem nequisset, cum praesertim is animaduerteret, numquam exerceri a Legato eas facultates, quibus exercendis inhiare se scripserat ad commissae sibi causae emolumentum; & qua promissione comperta, plane ridicula euassent & laetitiae significatio & exprobrationis aculeus; nec solum illi dignitas non conseruata, sed dedecus adiectum fuisset. Praeterquam quod quo pacto ille scripto se obstringere potuisset, fore ut Pontifex obiectis abusibus remedium admoueret, quandoquidem ne rei quidem notitia, nedum eiusdem Pontificis mandatum praecesserat. Ac denique ubi id peractum fuisset,

n Litterae  
10. & 17. Ianuarij, & altera in reditu Nichetti Abbatis.

Historia  
Concilij  
Tridentini  
Part II

514  
8

fuiſſet, curaffetne vniquam Regina, quemadmodum curauit<sup>o</sup>, de-  
ferendum ab Oratore ſuo ad Pontificem luculentiffimum obſe-  
quij argumentum, quòd Legati facultates tum à Regio tum à com-  
muni Concilio fuiſſent admiſſæ, tametiſi turbarum motus oppoſita  
quæque ſuaderent?

Pergit ſcribere: Legatum huiuſce rei gratiâ induci ſe paſſum  
fuiſſe ad hortandum Pontificem, vt is Euchariſtiæ ſumptionem ſub  
vtraque ſpecie Gallis indulgeret: ac poſtmodum adiicit, illum in-  
ſinuafſe, ducenta capitum millia per eam conſeſſionem acquiri  
poſſe; id ab Oratore Gallico efflagitatum, ad id Pontificem prin-  
cipio ſe pronum oſtendiſſe, ſed poſteâ in Senatu die decimo De-  
cembris contrariis rationibus à Patribus fuiſſe dimotum. Tot erra-  
ta, quot dicta.

11 Decimo Decembris ne Senatus quidem habitus eſt. Episto-  
la Legati cum hoc aliſque Regiæ poſtularis eadem ipſa eſt, quam re-  
citandam ſuſcepimus, & in cuius tenore ea poſteâ narrabimus; hæc  
poſtremo Decembris ſignata eſt, quo tempore facultatum com-  
probatio nondum contigerat, ſicuti priùs vidimus. Ibi verò non  
modò ille non hortatur, vt Communio ſub vtraque ſpecie conceda-  
tur, ſed conqueritur de iis Gallis, qui Regiæ illam depinxerant  
tamquam conſeſſionem conuenientem Pontifici; qui tam longè  
abſuit vt ſe in id procliuem oſtenderet, quàm clarè in hac hiftoria  
conſpici poterit, quo pacto ſemper ille flagrantibus Cæſaris precibus  
apertè reſpondit, nolle ſe ne latum quidem vnguem progredi ea in  
re, quam alia Concilia iam agitauerant, abſque nouo Concilio.  
Tunc verò conqueſtus eſt cum Oratore Galliæ, quòd is aduerſus  
quàm verum erat ſibi petitionem expoſuiſſet, tamquam concorditer  
comprobatam ab Episcopis, qui Poiſſiaco conuentui interfue-  
rant, & vniuerſè ab Eccleſia Gallicana; de qua conditione Lega-  
tus Pontifici ſignificauit, rem non ita eueniſſe, ſed errorem, in quem  
lapſa fuerat Regina, in eo niti, quòd Lotharingus Cardinalis vnâ  
cum compluribus Præſulum, cum Regiæ referret quæ in conuen-  
tu ſtatuta fuerant, ſignificarat, huiuſmodi conſeſſionem Pontifi-  
cis plurimum ſolatiij allaturam fuiſſe innumeris probæ mentis ho-  
minibus, plurimumque confirmaturam complura capita in eo re-  
gno nutantia.

12 Iam verò cum iam meo muneri ſatiſfecerim in edocendo lecto-  
re de ſuauiſſimis erratis, ad proſequendam epistolâ, de qua diximus,  
ſummam regredior. Pergebat Legatus oſtendere, neque pariter,  
ad deſperandum de Gallia, vim ineſſe alteri argumento Romæ pro-  
ducto,

1561.

o Extat in  
inſtuctore  
imprefſa in  
libro Galli-  
co, cui titu-  
lus, *Inſtru-  
tiones, litte-  
ra, &c. ad  
Synodum ſpe-  
ctantia*, cita-  
to, ac ſæpiùs  
citando, ſi-  
gnata 20. Ia-  
nuarij 1561.  
tradita Lan-  
ſaco Oratori,  
Romam pro-  
ficiſcenti.

1561.

Epistola  
Legati ad  
Borromœum,  
ex S. Germa-  
no, 30. Ian-  
nuarij 1561.

ducto, hoc est, nondum Episcopos ad Synodum accessisse, ipsum sane concursum ad Concilium, qui erat quasi tessera quâ Catholici ab hæreticis discernebantur, esse potissimum à Pontifice intendendum in illis Prouincijs, habendumque pro potissimo iudicio simul ac præsidio viuentis in eis Catholicæ Religionis, cum reliqua contingentes quasi conditiones censeferi possent. Gallorum autem cunctationem ex nimia Antistitum desidia nasci (quod etiam prius scripserat) non ex modica dominantium Religione. Etenim cum iam diu Regina sex Episcopis protectionem indixisset, nunquam eos passos esse à patriæ commoditatibus se diuelli. Displicere sibi officia ab Oratore Vargas impensa, ne Pontifex Nauarræ negotia complecteretur, ac per id confirmari persuasionem in quibusdam infixam, Hispanis cordi non esse Galliæ commoda; quandoquidem id reipsa erat in causa, cur Galliæ mala insanabilia essent putanda. Legatum, quod ad suum agendi tenorem spectabat, prætolari reditum Nichetti Abbatis, & cum eo notitiam certam de voluntate Pontificis, cui se paratum esse suam agendi rationem exemplò conformare. Quod si etiam aptiorem ibi censeret Pontifex alium Legatum, gauisurum se quòd Pontifici obsequium & commodum vnde cumque proueniret; sed etiam sperare, per ipsos rerum euentus sibi abundanter repensum iri quidquid ipse gratiæ apud Pontificem & opinionis apud alios amisisset. Si hætenus quæ ipse egerat magnoperè non profuerant, duo perpenderentur: alterum, ea maxima damna, quæ accidere potuissent aliâ inità ratione, exemplo Britannia comprobata: alterum, quàm parum auxilij offendisset ipsius legatio, spectatis tum eo qui prouincias, ad quas missus fuerat, administrabat, tum iis qui custodes aderant Religionis, cuius tutela sibi committebatur. Quod ad primum caput atinebat, medico parum vsui esse salutarem paratam apud se medicinam, vbi eam recusat ægrotus, nec ad ipsam sumendam cogi potest: id tunc in Regina contingere, quæ ad reprimendos hugonotos cuncta subsidia recusabat vel à Pontifice vel aliunde oblata, quò apertè in hæreticos irrueret, quâ sexus imbecillitate, quâ impetij sui minuendi timore: non posse per vim eò ipsam compelli, quippe cui omnem opem Germaniæ Protestantes assidue offerebant; adeoque periculosum esse, ne sollicitationibus succumberet, vbi sentiret se nimium à Pontifice premi. Satis non esse ad hoc discriminosum futurum: sæpè perturbationem animi haud parere prudentiæ; & cum qui se à cane appetitum conspiciat, quò morsum declinet,

Historia  
Concily  
dent.  
pars II

1561  
SIV  
8

clinet, interdum in apertum exitium ruere: confidere tamen Legatum, Catharinam paulatim, & non coactam ab impetu, adhæsivam esse utilitatis gratiâ illi consilio, quod, solo Religionis studio suadente, tunc recusabat. Sed hoc esse beneficium, quod à futuro tempore sperari posset, non conditionem propitiâ præsentis; nec se meliores in conditiones incidisse, si Ecclesiastici, Præsulesque Galli spectentur. Eorum multos Gubernatoribus dixisse, Concilium esse quamdam larvam, nec umquam nisi in pollicitationibus apparentibusque prospectum visum iri; par futurum fuisse, ut Pontifex indulgeret postulatâ Reginæ, quibus hugonottis satisfaceret, & quorum syllabus Legati litteris eo die ad Borromæum mittebatur: eos haud vehementer obstitisse consilio, ut, tamquam de ritibus legis Ecclesiasticæ, & non diuinitus præceptis, relaxaretur obligatio sacris imaginibus utendi; tolleretur supplicatio, quâ Corpus Christi circumfertur; & concederetur Calicis usus laicis Eucharistiam sumentibus, quæ petitio erat potissima ex ibi recensitis.

1561.

13 Ita Legatus. Et hæc eius sensa in præcipuo negotio, de quo deliberandum erat, hoc est in beneuolenter habendo Rege Nauarræ, admotis & auribus & fauore ad ea quæ in ipsius rem postulabantur, Philippi Regis ac Pontificis simul iudicio comprobata sunt. Etenim reuersus id temporis ab Aula Hispanica Gallicæ Reginæ Aulicus, responsum retulit, Regem superiore seueritate mitigatâ, cognitoque apparatu noui conuentus, proximo Ianuario habendi, in quo hugonotti omnem moturi erant lapidem ad publica templa obtinenda, daturum magni pretij compensationem Antonio, dummodo ipse Catholicæ Religionis fauisset, eiusque incommoda propulsa: Pontifex quoque commendauerat nouo Nuntio Alexandro Criuello, magnæ prudentiæ viro, qui post militarem & coniugalem vitam Ecclesiasticæ militiæ nomen dederat, tutelam Antonij apud Philippum. Et sanè Antonius reipsâ sua vota fiduciamque præcipuè collocarat in Pontificis gratia, cuius auctoritate ut amissa fuerat Nauarra, perinde se recuperaturum eamdem sperabat, quique nullâ suâ iacturâ ex illius restitutione maximum percipisset emolumentum in mutuis Antonij studiis ad commodum Religionis, cuius ipse Principatum gerebat. Legatus animaduertens, id summoperè conducere ad felices sui negotij successus, incredibile est quàm assiduè & quàm ardentè in singulis litteris ad hoc patrocinium Pontificem stimulauerit. Et iam tum inescatus Antonius suauitate verborum, quæ ab Hispania sonabant, egit de vxoris missione ad dotalem ipsius ditionis principatum; eaque prof-

Ex epistola Legati ad Borromæum, 6. Ianuarij 1561.

Ex Legati ad Borromæum litteris, 27. Ianuarij 1561.

Epist. Legati ad Borromæum, è S. Germano, 17. Ianuarij 1561.

1561.

etiam, de interdicto, quo hæretica concio in Aula sua vetaretur. Et in conuentu postea coacto mirifice iuuuit, ne hugonotti sua postulata impetrarent. Quare tamen plerique ex publicis Consiliariis ad ea propenderent, fuere tamen reiecta, quoniam priuatum Consilium, cui Antonius præerat, aliter iudicauit. Proinde decretum est, vt hugonottis & templa iam extructa denegarentur, & ne sibi propria extruerent iidem prohiberentur; simulque cogerentur quæ ab Ecclesiis eripuerant restituere, concionibus dumtaxat dissimulatis, modò extra oppida haberentur, & absque vi ac tumultu; idque per tacitam tolerantiam, & vsque ad Concilij sanctiones.

Funestissima de hoc conuentu præfagierant Romæ quotquot in Legatum ob remissas rationes agendi vociferabantur: & quamquam ipse meliorem de illo spem constanter fecisset, tamen tantum anxietatis conceperat, vt habuerit in animo illic interesse tamquam Regis, vt reipsa erat, Consiliarius, sperans, suffragia sua suarum dotium pondere plurimorum robur habitura. Sed vituperatio, quam Romæ communiter patiebatur auditæ concionis causâ, ipsum cohibuit, tamen non parum solatij ille postmodum hausit ex narrationibus Nichetti Abbatis ad se reuersi. Hæc fuere, verum esse, ipsum ab Aula vniuersè damnari quâ parum religiosi animi, quâ nimis politici, quâ parum circumspecti, nimisque creduli; sed Pontificem ac Borromæum Cardinalem ipsius defensores fuisse. Hinc non modicè Legati animus recreatus, cum sibi viderentur reliqui omnes in ea causa priuatam personam gerere, accusatorum negotium haud satis callentium, & in his duobus tantummodò auctoritatem inesse legitimorum iudicum, qui causæ acta probe perspexerant.

\* Litteræ Legati ad Borromæum, 17. Ianuarij 1561.

Prosperum conuentus exitum comitata est destinatio legationis ad Pontificem\*, ad quam elegit Regina Lansaci dominum: cumque is eques esset ex Ordine S. Michaëlis, plurimumque æstimationis simul ac fidei obtineret, palàm inde fiebat, velle Reginam in obsequio Pontificis concordique cum eo voluntate persistere, aduersus eorum vaticinia, qui rebus diffisi, ratiq̄ue Reginam quasi deprauatam, & Galliam quasi deperditam, Legatum lacerauerant, quòd cum illis tamquam cum viuentibus corporibus ageret, & non potius eas reiceret tamquam cadauera iam corrupta; haud certe memores prouidæ legum iussionis, quâ plurium horarum mora præcipitur in humandis defunctis, ne quispiam, qui fortasse viuat, ad mortem trahatur, dum pro mortuo abiicitur.

CAPYT

Historia  
Concilij  
Tridentini  
Part II

1561  
SIV